

2 Nařízení o obnově přírody obsahuje významnou podporu opylovačů jak v zemědělské, tak urbánní krajině.

Čmelák zemní (*Bombus terrestris*)

3 Vhodným hospodařením a obnovou stanovišť v zemědělské krajině je možné zajistit návrat druhů, které po mnoho dekád z krajiny vymizely, nebo jejichž populace klesly pod zaznamenanou úroveň. Krasec *Capnodis tenebrionis* z Cerové vrchoviny na Slovensku je závislý na ponechaných lemech starých trnkových porostů, mizejících při „čištění“ obvodu polí kvůli zemědělským dotacím.

28 článků, ani 7 velmi obsažnými přílohami, které je rozvíjejí. Zmíníme však ta nej důležitější ustanovení.

● Suchozemská a vodní přírodní stanoviště

V částech NRL týkajících se degradovaných stanovišť je cílem kvantitativně definovaná obnova přírody prostřednictvím obnovy ekosystémů v suchozemských, pobřežních, sladkovodních a mořských stanovištích. Do r. 2030 mají být zavedena účinná opatření k obnově alespoň 30 % degradovaných stanovišť v celé EU. Do r. 2040 je cílem pokrýt 60 % takových stanovišť a do r. 2050 až 90 %. Důležitá jsou též ustanovení vybízející členské státy (ČS), aby při zavádění opatření upřednostňovaly zajištění konektivity, tedy propojení, aby se mezi stanovišti mohli pohybovat volně žijící živočichové a jednodušeji šířit rostliny. Skutečný plošný rozsah bude samozřejmě záviset na vymezení základu – umístění a rozloze ekosystémů (stanovišť), které budou považovány za degradované.

● Zemědělské ekosystémy

Panuje celkem široká shoda, že obnova přírody není možná bez obnovy velkých rozloh zemědělských ekosystémů. Údaje o jejich poškození jsou vskutku varovné. K degradaci dochází až u 73 % zemědělské půdy, u důležitého indikátoru stavu lučních motýlů došlo k úbytku od r. 1991 o bezmála 30 %. Jednání o působnosti návrhu pro zemědělskou krajinu byla přesto opravdu složitá. Evropský parlament (EP) v červenci 2023 tyto ekosystémy dokonce zcela z návrhu vypustil – v zájmu toho, aby vůbec mohl být NRL schválen. Tento krok však byl velmi kritizován odbornou i laickou veřejností a při následném jednání trialogu EP, Rady a zástupců Evropské ko-

mise (EK) byla nakonec ustanovení k těmto ekosystémům v mírnější podobě vrácena (viz Živa 2024, 1: XXVI–XXVII) a „přežila“ hlasování ve výboru i plénu EP. Cílem NRL u zemědělských ekosystémů je zvýšení biologické rozmanitosti – indikované např. populacemi ptáků zemědělské krajiny nebo lučních motýlů. Toho má být dosaženo mimo jiné podporou krajinných prvků s vysokou rozmanitostí na zemědělské půdě (např. úhorů, rybníků, ovocných stromů, živých plotů a květinových pásů). Velmi důležité je ustanovení, že ČS musejí přijmout opatření k obnově 30 % odvodněných zemědělsky využívaných rašelinišť do r. 2030 (50 % do r. 2050, s možnými výjimkami v případě silně postižených zemí). To je důležité jak z hlediska zadržetí vody v krajině, tak kvůli ukládání uhlíku. K témuž je též předepsáno zvýšení zásoby uhlíku v minerálních půdách.

Velká pozornost je v samostatném článku NRL věnována opylovačům, neboť hmyzí opylovači přispívají valnou měrou k zemědělské produkci (roční hodnota opylování v EU byla odhadnuta na minimálně pět miliard eur). Nejde přitom jen o opylování včelou medonosnou a divokými druhy včel, ale i pestřenkami, denními motýly a můrami, brouky, čmeláky, vosami a dalšími druhy. Protože již delší dobu jejich četnost výrazně klesá, nová opatření NRL mají zvrátit úbytek opylovačů a zvýšit početnost jejich populací do r. 2030.

● Lesy a výsadba stromů

Cílem NRL je v lesích dosáhnout větší biologické rozmanitosti, neboť při rozloze lesů v EU (zhruba 40 % území) a jejich velkém významu jako úložiště uhlíku to bude sloužit k účinnějšímu zmírňování dopadů změny klimatu. Zvyšování biodiverzity lesů by mělo být měřeno předepsanými indikátory. ČS budou např. muset sledovat množství ponechaného mrtvého dřeva, které je domovem mnoha lesních organismů a přispívá postupně k tvorbě půdy. Dalším ukazatelem bude počet lesních druhů ptáků.

Samostatným cílem je příspěk k výsadbě nejméně tří miliard stromů navíc („additional“) v součtu za celou EU do r. 2030.

● Řeky

Cílem je odstranění stávajících bariér na řekách, aby byla zajištěna jejich větší průchodnost. V současnosti existuje v EU více než jeden milion umělých překážek – jezů, přehrad apod. Vytyčený cíl dosáhnout 25 ti-

síc km volně tekoucích řek do r. 2030 může vypadat příliš ambiciózně, ale ve skutečnosti jde jen o zlomek délky všech řek v EU a např. pro ČR to bude znamenat dosáhnout jen řádově několika stovek kilometrů volných řek. Jedním z prvních úkolů je vypracovat soupis všech bariér vyskytujících se v ČS a celé EU. Následně se odstraní, resp. nebudou obnovovat přednostně zastaralé a nepoužívané překážky.

● Městské ekosystémy

Cílem NRL je zvýšení plochy zeleně v městských krajinách, které již představují překvapivých 22 % rozlohy EU a jsou přítomny zvláště díky parkům, městským lesům, zahradám, loukám, stromořadím i rozptýlené zeleni významnými stanovišti pro rostliny i živočichy. Jejich význam navíc roste s tím, že se stávají útočištěm pro druhy „vyhnané“ z okolní fádní zemědělské krajiny, kde nenacházejí příhodná místa k životu. Důležitost městských aglomerací podtrhuje např. fakt, že počty druhů doložené ve městech si mnohdy nijak nezadají se zjištěnou druhovou pestrostí v národních parcích, nebo je dokonce mohou převyšovat.

Konkrétní ustanovení má zajistit, aby nedošlo do r. 2030 k žádnému čistému úbytku zelených ploch ve srovnání s rokem vstupu v platnost NRL. To nebude platit pro města se 45 % a více zelených ploch. Důležitý je i požadavek zvyšovat počet stromů ve městech.

Postup implementace

V další části NRL je rozveden požadavek na vypracování národních plánů na obnovu přírody (NPOP) ČS, které budou určovat opatření, nutná ke splnění závazných cílů z NRL. Zároveň si ČS jednotlivě stanoví celkovou plochu k obnově i časový plán. Národní plány obnovy budou muset zahrnovat i období až do r. 2050. Opatření plánu musejí být v souladu s dalšími příslušnými právními předpisy, např. pro ochranu přírody, zemědělství nebo obnovitelné zdroje energie (blíže Ochrana přírody 2024, 3: 25–29). Velkou slabinou však je, že nebylo přijato ustanovení o financování alespoň části opatření v zemědělské krajině z prostředků Společné zemědělské politiky a obdobně u vod ze Společné rybářské politiky, obě politiky jsou plánovány na období 2021–27. O financování obnovy, jednom ze základních předpokladů realizace, budou tedy muset být vedena dodatečná jednání.

NRL též obsahuje důležitý požadavek přezkumu pro Evropskou komisi – aby v r. 2033 přezkoumala a posoudila uplatňování pravidel a jejich dopady na zemědělství, rybolov a lesnictví i jejich širší socioekonomické dopady.

V jedné z příloh NRL je uvedeno 33 velmi inspirativních příkladů opatření k obnově:

- obnova mokřadů zavodněním odvodněných rašelinišť, odstraněním drenážních struktur z rašelinišť nebo zrušením poldrů a ukončením těžby rašeliny;
- zlepšení hydrologických podmínek zvýšením množství, kvality a dynamiky povrchových a hladiny podzemních vod v přírodních a polopřírodních ekosystémech;
- odstranění nežádoucích narušování travních porostů, mokřadů, lesů a ploch s řídkou vegetací zarůstáním křovinami nebo nepůvodní výsadbou;

- zavádění paludikultury (využití mokřadů k produkční funkci);

- obnova meandrů řek a napojení uměle oddělených meandrů a mrtvých ramen atd.

Vstup NRL v platnost je v tomto nařízení určen na 20. den po vyhlášení v Úředním věstníku EU.

Drama při přípravě nařízení

Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do r. 2030, která zavazovala Evropskou komisi připravit návrh s cílem zastavit ztrátu biodiverzity (81 % stanovišť je v EU ve špatném stavu), bojovat proti změně klimatu, zvyšovat odolnost zemědělství a plnit mezinárodní závazky EU, byla schválena v květnu 2020. Vyplývající návrh nařízení o obnově přírody EK předložila k projednání 22. června 2022, práce na přípravě probíhaly už v druhé polovině r. 2022 za českého předsednictví Radě EU.

Na jaře 2023 gesční výbor pro životní prostředí, veřejné zdraví a bezpečnost potravin Evropského parlamentu (Envi výbor EP) nenalezl většinu k předloženému návrhu nařízení, a proto navrhl jeho odmítnutí plénu EP. Plénum ale po vzrušeném jednání 12. července 2023 těsně odmítlo zamítnutí návrhu Komise, prosazované zejména skupinou evropských lidovců (EPP). Hlasovalo se o pozměňovacích návrzích a bylo přijato konečné, upravené a značně zeslabené znění Evropským parlamentem. Rada v té době už měla společnou pozici a díky tomu mohlo začít jednání zástupců EP s Evropskou radou za účasti Evropské komise, tzv. trialog. Počátkem listopadu došlo k politické dohodě zástupců všech tří institucí na textu, který je pak podle tradice standardně formálně schválen v obou zákonodárných institucích (EP a Radě). Schválený kompromisní text byl 22. listopadu 2023 projednán Stálým výborem zástupců členských států EU (COREPER I) a 29. listopadu také Envi výborem EP. Kompromisní návrh byl sice slabší než původní znění, ale oproti návrhu EP se do textu vrátily všechny ekosystémy včetně zemědělských, mokřadních a rašelinistních (viz Živa 2024, 1: XXVI–XXVII). Dne 27. února 2024 byl text přes obavy schválen plénum EP a zbývalo jen formální odsouhlasení Radou ministrů životního prostředí. Avšak vzhledem k protestům zemědělců a dezinformační kampani proti Green Dealu (včetně tohoto nařízení o obnově přírody) a i vzhledem k nejistotě, zda by byla získána potřebná většina členských států (potřebných 15 ČS reprezentujících alespoň 65 % obyvatel EU) pak po změně postoje Maďarska a Itálie na negativní, belgické předsednictví Rady EU odložilo na poslední chvíli závěrečné hlasování Envi rady.

Možné neschválení dohodnutého textu po diskuzi v trialogu by znamenalo naprostý zlom a precedens, který by zpochybnil samotný princip dojednávání shody mezi oběma institucemi, podobná situace ještě nikdy v minulosti nenastala. Ke schválení NRL však přetrvávala podpora a došlo k mobilizaci veřejnosti – byl shromážděn více než milion podpisů a vzkazů od občanů, následovaly opakované výzvy více než 6 tisíc vědců, více než 100 podniků, mládežnických organizací a občanské společnosti z mnoha odvětví. Nevládní organizace působily hlavně prostřednictvím koalice

4 Tým českého předsednictví, který za Evropskou unii vedl a koordinoval vyjednávání přelomového Kunming-montrealského protokolu pro biodiverzitu, mimo jiné obsahujícího globální závazek obnovy 30 % degradovaných stanovišť. Montreal, prosinec 2022

5 Přítomnost velkých býložravců výrazně ovlivňovala vývoj a vzhled české krajiny, zejména s ohledem na přítomnost druhově bohatých stanovišť bezlesí v krajině mozaice. Návrat velkých býložravců, ideálně volně žijících v dostatečně rozměrné ploše, je jednou z možností, jak bezlesí v české krajině uchovat s minimální mírou technických intervencí. Na fotografii zubří z projektu Česká krajina v bývalém vojenském prostoru Milovice. Snímky: L. Miko

#RestoreNature, které se účastní BirdLife Europe, ClientEarth, European Environmental Bureau (EEB) a World Wildlife Fund (WWF) EU a jejich prostřednictvím i několik českých nevládních neziskových organizací – přímo se angažovaly Arnika, Beleco, Česká společnost ornitologická, Greenpeace ČR, Hnutí DUHA, Společnost pro trvale udržitelný život a WWF, včetně asociace Zelený kruh, a další. Je nutné zmínit aktivní a pozitivní roli českého resortu životního prostředí i přímo ministra. Ve snaze prosadit schválení ještě během belgického předsednictví desítky ministrů

životního prostředí, včetně ministra Petra Hladíka, vyzvala své kolegy k podpoře návrhu. Vzhledem k tomu zařadilo belgické předsednictví hlasování o návrhu na poslední možný termín za jeho předsednictví (to umožnila změna postoje metropolitního regionu Bruselu oproti negativním postojům vlámského a valonského regionu).

Dne 17. června proběhlo napjatě očekávané hlasování. Návrh byl nakonec přijat s kladným hlasováním 20 členských států, v nichž žije 66,07 % obyvatel. Klíčová pro dosažení kvóra byla jednak změna postoje Slovenska (na pozitivní) a především posun stanoviska Rakouska. Ministryně Leonore Gewesslerová využila možnosti, že alespoň Vídeň ze spolkových zemí s návrhem souhlasila a v takovém případě rakouská legislativa ministryni umožňuje rozhodnout na její úrovni (k čemuž došlo dokonce proti vůli kancléře, i za cenu vnitropolitických kontroverzí před rakouskými volbami; Guillot 2024). Hrozba precedentního nerespektování politické dohody z trialogu – které by v budoucnu mohlo znamenat problémy při schvalování vlastně čehokoli – tak byla na poslední chvíli odvrácena a průlomová legislativa k obnově přírody spatřila světlo světa.

Seznam použité literatury uvádíme na webových stránkách Živy. K dalšímu čtení např. Živa 2023, 3: XCI–XCIII a 4: 163–166; 2024, 1: XXIV–XXVI.

